

על מדע ואמנות – תערוכה בגלריה apexart, ניו-יורק

המחקר המדעי שואף לאסוף ולארגן ידע באופן שיטתי, במטרה להבין ולהסביר טוב יותר את העולם. תפקידה של האמנות ביחס למדע היה, בעבר, מוגדר וברור. למשל, את תרשימי האנטומיה המפורסמים של הרופא הפלמי אנדריאס וסאליוס מהמאה ה-16 ציירו אמנים שונים, על-פי הזמנתו. האמנים, שנכחו בביתו, סיעו לווסאליוס ליצור את התרשימים המדויקים הראשונים, שלא רק היו באיכות טובה יותר מאלה שקדמו להם, אלא גם נחשבו מייד לקלאסיקה. היחסים בין מדע לאמנות אינם ברורים היום, אבל אמנים מרבים להשתמש בשפה, בכלים ובשיטות הלקוחים מעולם המדע. ועם זאת, על אף האימוץ של פרקטיקות ושיטות מדעיות, האמנים שהציגו באחרונה את עבודותיהם בגלריה apexart בניו-יורק אינם מבקשים להבין את העולם כמדענים או להתבונן על העולם מבחוץ. הם מבקשים לקחת חלק בעולם כאמנים. במקום השאיפה לעבודות

מסעות מחקר

בשנת 2008 חזר מארק דיון (Dion) על עקבותיו של החוקר והבוטנאי ויליאם ברטראם מהמאה ה-18, במסעו בחוף המזרחי של אמריקה הצפונית. דיון השתמש ביומני המסע, ברישומים ובמפות של ברטראם, ויצר את מסע המחקר האישי שלו. במהלך המסע הוא רשם רישומים נטורליסטיים של בעלי-חיים בהם נתקל בדרך, אסף דוגמאות רבות של חומרים ועצמים אורגניים, למשל בלוטים, וכן צדפים, ורכש אוסף נרחב של אובייקטים מעשה אדם, כגון מזכרות של תיירים, גלויות וצעצועים. מטרת המסע של דיון לא הייתה לאסוף מידע מדעי או למפות את האזור. הניתוח האמנותי שלו אינו של הטבע עצמו, אלא "ערכון מצב" של

אבי לובין מרכז את הלימודים העיוניים בתוכנית ללימודי המשך במדרשה לאמנות בבית ברל. הוא עורך שותף של "נמל", כתב-עת מקוון חדש לאמנות ותרבות בהוצאת מוזיאון חיפה לאמנות, וכותב את עבודת הדוקטורט שלו בבית-הספר לפילוסופיה ומכון כהן לחקר המדע והרעיונות באוניברסיטת תל-אביב. התערוכה "הנוסעים הסמויים" שאצר הוצגה בגלריה apexart, בניו-יורק במאי 2014.

מארק דיון, "המסעות של ויליאם ברטראם במחשבה מחודשת (ציור מסע)", 2008 (באדיבות גלריה Tanya Bonakdar)

קשרי הגומלין בין התרבות והטבע. אחת העבודות שנולדו בעקבות המסע של דיון היא "המסעות של ויליאם ברטראם במחשבה מחודשת (ציור מסע) (2008)". העבודה מציגה ציור ואמצעים נחוצים ושאיים נחוצים למסע מחקר, כולל מלכודות, מכשירים, מפות, וספרים. באמצעות ההתמקדות בציור ובאמצעים הם מקבלים כרך חדש, מה שמדגיש את העמל המושקע במסע, ולא דווקא את תוצאותיו. בדרך זו המסע הופך לנקודת מוצא למחקר אתנוגרפי.

פייר וויג (Huyghe) מציג פרספקטיבה אחרת על מסעות אמנותיים. "מסע שלא היה" (2005) ממוג שני אירועים: משלחת לאנטארקטיקה שחיפשה יצור לבקן, שלפי השמועה קיים על אי לא ממופה שנחשף בגלל נסיגת הקרח, ושיחזור של המסע הזה כמופע אור-קולי משוכלל בסנטרל פארק בניו-יורק. באמצעות מיוזג שני האירועים האלה לכדי "מסע שלא היה", מנווט וויג בין אמת לבדיה, ומציע שהמציאות היא כל כך מופרכת, עד שכדי לספר עליה בדרך הנכונה יש לתאר אותה כבדיה.

עבודות ובדיה

טשטוש הגבולות בין עבודות לבדיה, בין מדע לאמנות, ובין טבעי למלאכותי, הוא משמעותי גם בעבודותיו של תומר ספיר. העולם שמציג ספיר נמצא בשניות שבין השימוש בטבע או חיקוי (ממצאים

של חוקר, שאריות שנאספו, עקבות של מה שהיה). לבין מה שהוא באופן מובהק מעשה ידי אדם (פסלים, שימוש בחומרים סינתטיים). ואולם, זו בדיוק הדרכוטמיה שיוצרת מקום וזמן שבהם יכולות עבודותיו של ספיר להתקיים: איזור אפור שמקיים מתח בין היסטוריה, מיתולוגיה וברדה.

מדגם ודיגימה

תשומת הלב לפרטים בעבודות של רוקסי פיין (Paine) יוצרת אווירת מגניפיקציה, כמו תגובה לציוי המדעי לגלות את סודות הטבע. העבודות מביעות את העניין שלי בצורות מן הטבע ובדואליות

שבין תכונותיהן השפירות והממאירות. הפסלים של פיין אמנם משקפים דיוק וסטרייליות מדעית, אבל הדוגמיות הבוטניות המזויפות שלו (למשל, דוגמית ענן - ענן/פטרייה - 2009) מדגישות את העניין שלו בדו-משמעי, בתעלומה, בקסם ולא במדע.

בשנת 2006 הוזמן מארק דיון להציג במוזיאון להיסטוריה של הטבע בלונדון תערוכה ששאבה את השראתה מסיווג ומטקסונומיה (מיון עולם הטבע) של עולם הטבע והעולם שנוצר בידי האדם, התהליכים של המדע ושל האמנות, והמברים בין סביבה אורבנית לטבע. עבודתו של דיון התמקדה בשלושה

תחומי מפתח של פעילות המוזיאון: עבודת שטח, מעבדה, ותצוגה. "דיגימה של לונדון הבלתי נראית" (2006) היא קבוצה של ארבע סקיצות לפרויקט זה, אשר מדגישות את התפקיד החשוב של המתודולוגיה המדעית בעבודתו של דיון.

טקסונומיה

תערוכתו של דיון במוזיאון להיסטוריה של הטבע התייחסה למדען השבדי קארולוס ליניאוס (Carl von Linné), אבי שיטת המיון המדעית של צמחים ובעלי חיים, במלאת 300 שנה להולדתו. הדיאלוג עם ליניאוס והוויכוח סביב השיטתיות והטקסונומיה משמעותיים

תומר ספיר, "ללא כותרת", 2012
(צלם: אלעד שריג; באדיבות גלריה שלוש)

היא כוללת מרכיבים כגון מסתמים ועוגנים ממפעלים פטרוכימיים (מוצרי נפט תעשייתיים). העבודה "מחקר לקראת זיקוק" (2009) יכולה לשמש עבורנו הקדמה טובה לסדרה "דמויי עץ", אבל גם לשפוך אור על המקום המיוחד של תהליך העבודה של פיין, על ההבנה שרעיונות באים מתוך המוח, ובסופו של דבר מודקקים לכדי דבר חדש. פיין מתאר את התהליך שלו כמקבילה מושלמת של עקרון האנליזה-סינתזה במדע. מעין תסיסה של צורות של מידע, לאחר מכן מיצוי מרכיבים מבודדים מתוך התערובת שנוצרה, ולבסוף - הרכבה של המרכיבים המבודדים ויצירה של "התמונה הגדולה", שממנה עולה תובנה חדשה לחלוטין על העולם, על חוקי הפעולה שלו, ועל מה שיש בו.

כשפה הנשלטת על-ידי מערכת מסודרת של חוקים ומבנים. הדבר משקף את מחשבותיו של פיין על השגת הגבול של בני-האדם כלפי הסביבה. "דמויי העץ" חולקים שפה ושיטה עם מדענים - ביולוגים, פיסיקאים ומדעני מחשב. הצורה שלהם מדמה מיגוון מערכות טבעיות, וכאלה שנוצרו בידי בני-אדם - מניורונים ועד רשתות נהר, מדיאגרמות טקסונומיות ועד עצי משפחה. באמצעות העבודה שלו מאפשר לנו פיין לחקור את המקום הדינמי שבו טכנולוגיה פוגשת את הטבע והמדע.

העבודה "זיקוק" היא תערובת של מבנים המתייחסים לכלי דם, לטקסונומיה עצבית, למדעי הצמח, לחקר הפטריות ולמערכות תעשייתיות.

טיל תוצרת בית שהחרטום שלו מכיל חתיכה כסופה של מטאוריט. ערב אחד, ממש לפני השקיעה, ואן דר ורפה גורר את הטיל למרחב פתוח, בקצה יער, ומעמיד אותו. בעזרת סולם ופיגומים הוא מכין אותו לשיגור. בסיום הסרט, במקום לשגר את האובייקט הזה בחזרה לחלל, הטיל המשוכלל מתפוצץ במקום שהוא נמצא בו.

מעבדה

רוקסי פיין מנסה לסדר באופן שיטתי דברים אשר חסונים בפני שיטתיות, וחושף את המתח התמידי שבין סדר לכאוס. "דמויי העץ" (Dendroids) של פיין, סדרה של פסלים דמויי עץ, מצליחה לסטות לטריטוריה דו-משמעית. הם מייצגים את הניסיון להתבונן בעצים

רוקסי פיין, "אמנטיה מתה מס' 6", 2006 (באדיבות גלריה Marianne Boesky)

אמונה לבין ניסוי היה יותר מובן מאליו. ממה שמדענים יכולים להודות בו היום. **ניסוי** כמו הרהורים על הלום אישי, עבודת הווידאו של גידו ואן דר ורפה (Van der Werpe), "מספר 7 - העננים יותר פים מלמעלה", עוסקת באפשרות של הכישלון כל עיקרון של סיווג - בדרך שמערערת כל ניסיון לסדר ולעקביות. מישל והופפל יוצרים אינדקס בפרויקט שלהם, "אבק", אשר ממפה וממייין סוגים שונים של אבק לפי קטגוריות, כגון משפחות ומינים המתייחסים לשיטת המיון של ליניאוס. מיצב שלושת ערוצי הווידאו שלהם מתייחס לכמיהה האנושית לשלמות, להבנה ולשלטייה. הוא גם מתייחס למקורות האלכימיים של המדע המודרני, כאשר האיוון בין

את הפסלים שלו בארונות תצוגה, על מדפים, במגירות, בארונות ובאקוריומים. בתערוכה הנוכחית הוא מארגן אותם על שולחן אור. תצוגה זו מזכירה מעבדות מדעיות, וכן תצוגה במוזיאוני טבע, זואולוגיה, בוטניקה או ארכיאולוגיה. האובייקטים מאורגנים בקפידה, אך ללא כל עיקרון של סיווג - בדרך שמערערת כל ניסיון לסדר ולעקביות. מישל והופפל יוצרים אינדקס בפרויקט שלהם, "אבק", אשר ממפה וממייין סוגים שונים של אבק לפי קטגוריות, כגון משפחות ומינים המתייחסים לשיטת המיון של ליניאוס. מיצב שלושת ערוצי הווידאו שלהם מתייחס לכמיהה האנושית לשלמות, להבנה ולשלטייה. הוא גם מתייחס למקורות האלכימיים של המדע המודרני, כאשר האיוון בין

במיוחד גם בעבודותיהם של תומר ספיר, ג'ני מישל (Michel), ומיכאל הופפל (Hoepfel). הפרויקט המתמשך של ספיר, "מחקר לקראת האינדקס הקריפטו-טקסידרמי המלא" (ראו מאמר נפרד בעמוד 104), הוא לקסיקון של אובייקטים ומוטציות אשר נמצאים בתווך בין הטבעי למלאכותי, בין המפתה למאיים. ספיר חוקר יצורים שהוא קורא להם "קריפטידים", שאין הוכחה מדעית לקיומם, והם אינם כלולים באינדקס הזואולוגי הרשמי. הוא מתמקד ברגע הדחוס והקריטי, בוחר את החפיפה שבין המרכיבים הביולוגיים והסינטיים, ומנסה להגיע לביטוי, או לנוסחה כימית, שיאחדו אותם. בשלבים שונים של הפרויקט אירגן ספיר